

Viimeiset villit

Oulangan vesistössä alkaa historiallinen taimenoperaatio. Kaikki kudulle nousevat järvitaimenet pyydetään ja merkitään. Tuikin toimitus oli mukana, kun suomalais-venäläinen retkikunta valmisteli suurhanketta Paanajärven erämaassa.

TEKSTI Aku Ahlholm KUVAT Aku Ahlholm, Leuku/Hannu Hautala, Hannu Huttu

Näen sen. Kala tekee hitaan kaarroksen pinnassa, ja sen kirkkaan hopeinen kylki välkähittää kuin terveisiksi, että täällä meitä vielä on. Taustalla kuuluu vain Paanajärven kuuluisan Kivakkakosken kohina.

Villi järvitaimen, luonnossa syntynyt ja alkuperäinen, alkaa olla harvinaisuus Suomen puolella, jonne tämäkin kala on matkalla. Puhutaan Inarinjärven, Oulangan, Luton, Vuoksen ja Päijänteen kannoista, joista osa on uhanalaisia ja osa silmälläpidettäviä. Lisäksi on joitakin pieniä paikallisia luonnonkantoja, mutta yleisimmin kalastajan koukuun tarraa istutettu taimen.

Tarjoan nytkin kalalle perhoa, jotta mukana olevat tutkijat voisivat merkitä sen rekis-

terilätkää muistuttavalla Carlin-kalamerkillä. Ei onnistu.

Tarvitaan järeämpiä keinoja, ja juuri sen vuoksi suomalais-venäläinen retkikunta on matkannut tänne tietömän taipaleen päähän, keskelle Paanajärven erämaata.

Kaikki kalat merkitään

Metsähallitus, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Oulun yliopisto, vesialueiden omistajat ja venäläiset tutkijat Pohjoisten alueiden kalantutkimuslaitoksesta Petroskoista valmistelevat suuroperaatiota, jossa kaikki yhtenä kesänä nousevat kutukalat pyydetään rysällä ja merkitään Carling-merkillä. Työtä varten erämaahan tarvitaan tukikohta, johon

järjestetään ympärivuorokautinen päivystys kolmeksi kesäkuukaudeksi.

Tavallisen merkin lisäksi 150 kalaa saa radiolähettimen, jotta niiden liikkeitä voivat kaikki seurata Metsähallituksen *Eräluvut.fi*-sivustolla. Kalastajille Suomessa ja Venäjällä esitetään, minkälainen on taimenen elinkiertö. Työ rahoitetaan Karelia ENPI CBC-ohjelmasta.

Asiantuntijat uskovat, että nyt on viimeinen hetki selvittää villien järvitaimenten tila ja kertoa siitä kaikille.

Kaksi maata, yhteiset kalat

Toistaiseksi kukaan ei tiedä, kuinka paljon Oulangan taimenia on. Retkikunnan asiantuntija, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitok-

sen erikoistutkija **Ari Huusko** katsoo Venäjän puoleisen Oulangan virtaa mielteliäänä, hieman huolestuneena.

– Kanta on pienentynyt, Huusko sanoo.

Näille main, Kivakkakosken ohittavaan sivu-uomaan tulee taimenoperaation tukikohta. Retkikunnan venäläiset tutkijat **Igor Shurov** ja **Vladimir Shirokov** ovat siitä innoissaan.

– Taimenrystästä voisi tulla myös kansallisuuden turistinähtävyys, Igor Shurov ehdottaa.

Taimen yhdistää suomalaisia ja venäläisiä. Esimerkiksi Oulangan ja Luttojoen vesistöissä kalat ovat yhteisiä, ne kasvavat Venäjällä mutta syntyvät ja kutevat Suomessa. Molemmiin puolin rajaa kalaa rakastetaan: sitä halutaan kalastaa ja syödä, mutta ennen kaikkea sen halutaan säilyvän elinvoimaisena.

Rajan ylittävien kalakantojen arvo ja merkitys huomattiin jo 1960-luvulla. Suomen ja Neuvostoliiton viranomaiset allekirjoittivat rajan ylittäviä vesistöjä koskevan asiakirjan, jossa yhteiseksi päämääräksi asetettiin yhteisten vesistöjen kalakantojen kestävä kalastus ja kalakantojen suojelu. Oulankajoen vesistö mainitaan asiakirjassa erikseen.

Taimenen elämä kaikille tutuksi

Taimenhankkeen tarkoitus on antaa tietoa taimenen elinkierrosta kaikille. Kalastajatkin näkevät netissä, kuinka ne liikkuvat ja miten niiden käy. Tarkoitus on, että retkille osallistuva mediakin voi nimetä omia kummikaloja ja

seurata niiden elämää haluamallaan tavalla.

– Vaikka hanke koskee Oulangan taimenta, saamme arvokasta tietoa, joka auttaa ymmärtämään kaikkien järvitaimenkantojen elämää, Metsähallituksen vs. ylitarkastaja **Kari Sarajärvi** sanoo.

Lapset ja nuoret oppivat taimenen elämää pelaamalla esimerkiksi Oulangan taimen-peliä Eräluvut.fi-sivustolla.

Suurvalta romahti – ja taimen myös

Pääjärvestä Suomen puolelle nousevat taimenet ovat vesistön viimeisiä. Muun muassa Venäjällä Tavajokeen ja Karmankajokeen nousevat taimenkannat ovat lähes kadonneet.

Kovilla ovat myös Oulangan taimenet. Kuusamon kolmelle joelle myydään noin 5 000–6 000 kalastuslupavuorokautta kesässä. Tiedetään, että Suomessa kalastajat saavat saaliikseen muutamia satoja taimenia kesässä, mutta Venäjän puolen saaliista ei ole tietoa.

Taimenkanta kesti verotuksen hyvin, niin pitkään kun Neuvostoliitto oli voimissaan. Silloin taimenet saivat kasvaa rauhassa Pääjärvestä. Kun idän suurvalta romahti, Pääjärvestä tuli suosittu taimenkohde.

Valmisteleva retkikunta onnistuu pyytämään kymmenen taimenta merkittäväksi. Suunta on alaspäin, mutta lopullisen vastauksen Oulangan taimenen arvoitukseen saamme, kun historiallinen operaatio on tehty.

Timo Kotkasaari on pyydystänyt taimenen merkintää, mittausta, punnitusta ja näytteenottoa varten. Taustalla Markku Kaukoranta jatkaa yritystään.

Kari Sarajärvi (vas.) ja Vesa Määttä merkkäavat taimenen, ennen kuin se vapautetaan takaisin matkalle kohti kutujokeaan.

Villi taimen elää täällä

Luonnonvaraisia ja alkuperäisiä järvitaimenia (*Salmo trutta m. lacustris* L.) elää lisäksi paikallisesti joissakin vesistöissä. Kartassa eivät ole mukana meritaimenet eivätkä puroissa elävät taimenet.

Inarijärven kanta

1 Ivalojoen, 2 Juutuanjoen

Suomen elinvoimaisin luontainen järvitaimenkanta, jota tuetaan myös voimakkaasti istutuksin. Kutee lähinnä Juutuanjoessa ja Ivalojoessa. Inarijärven taimensaaliista hieman yli puolet tulee istutuksista. Saalis on 10–50 tonnia vuosittain.

Lähde: RKTL.fi

Luttojoen kanta

1 Luttojoki, 2 Nuorttijoki, 3 Suomujoki

Kudulle nousevan taimenkannan koko vain muutamia satoja yksilöitä. Luttojoki laskee Venäjällä Ylä-Tuuloman tekojärveen ja edelleen Kuolanvuonoon. Lohien kulun mereltä estävät nykyään Venäjän puoleiset voimalaitokset.

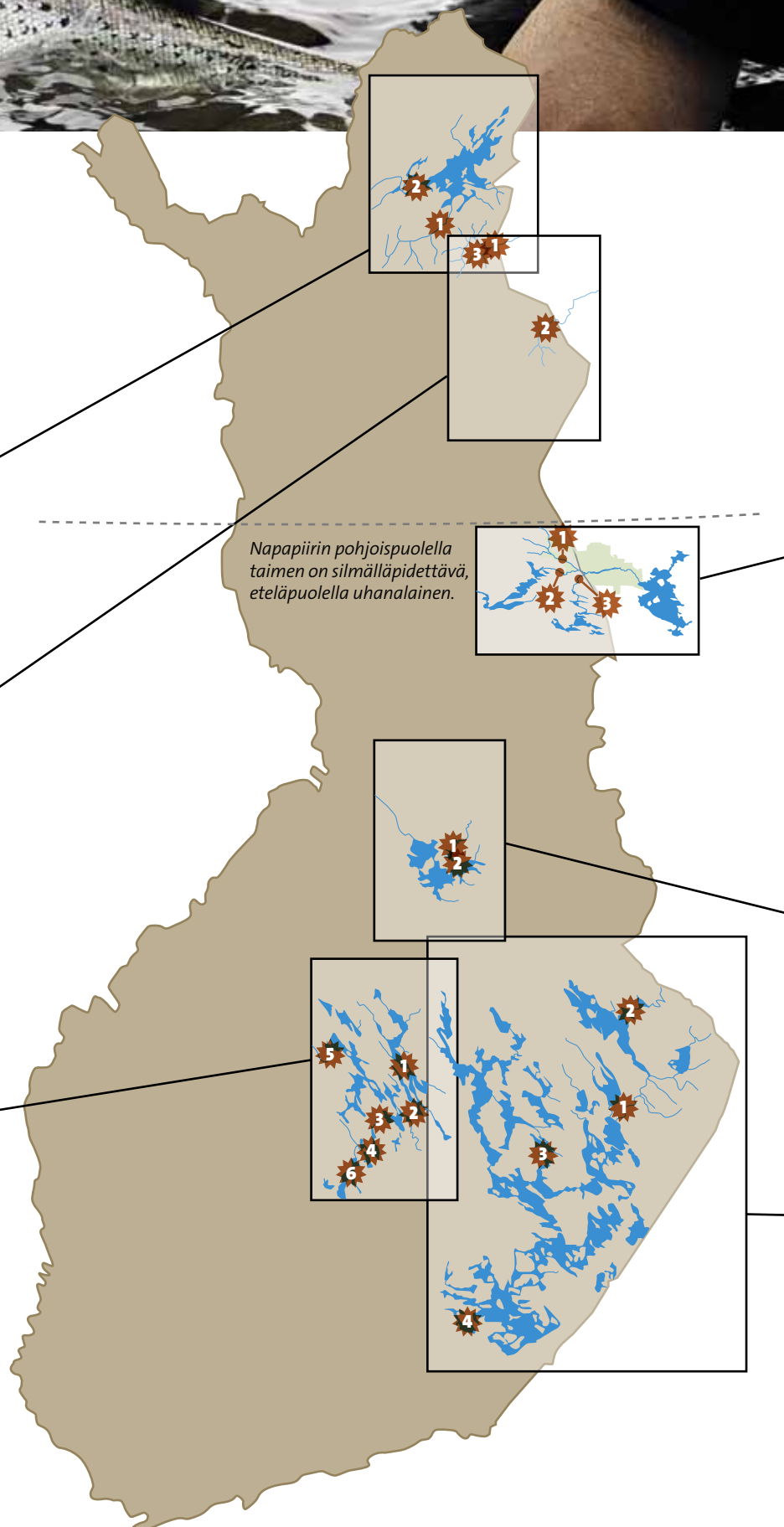
Lähde: RKTL:n tutkimuksia ja selvityksiä 8/2011

Keski-Suomen taimen

1 Äyskoski, 2 Tyrvinvirta, 3 Siikakoski, 4 Simunankoski 5 Huopanankoski 6 Vaajakoski

Suomen kansallisveden, Rautalammin reitin taimenta on tutkittu paljon, kymmenessä vuodessa taimenia on merkitty lähes 4 000 yksilöä. Siikakoskessa ja Simunankoskessa luonnontaimenia on saaliista noin 80 prosenttia ja Konnevedellä noin 10 prosenttia. Kannan tila vaihtelee, esimerkiksi vuonna 2011 Vaajakosken kohdalla kaloja nousi kudulle vain 26 yksilöä.

Lähde: RKTL:n työraportteja 4/2012

Kivakkakosken edessä Paanajärven kansallispuistossa saa kalastaa vain tutkimustarkoituksessa erityisluvilla.

Jyrävään päätyttyä Kitkajokeen nousevan taimenen tie. Kosken yläpuolella elää eri järvitaimenkanta.

Oulangan taimen

1 Oulankajoki, 2 Kitkajoki, 3 Kuusinkijoki

Kutee Kuusamossa Kuusinki-, Oulanka- ja Kitkajoen. Joesta kalat laskevat 2–5 vuoden ikäisinä vaelluspoikasina eli ”smoltteina” Pääjärveen Venäjälle. Kutujokiin vaeltavan kannan suuruus voi tutkijoiden mukaan olla joinakin kesinä jopa alle tuhat kalaa. Kitkajärvessä ja Kitkajoen yläosassa elää eri taimenkanta, joka on käytännössä istutusten varassa.

Lähde: Huusko A. & Saraniemi M (2003) Oulankajoen vesistön taimenkannat.

Oulujoen kanta

1 Kongasjoki, 2 Varisjoki

Oulujoen vesistö on suurelta osin valjastettu sähköntuotantoon. Taimen on istutusten varassa, ja istukkaat edustavat alueen eri jokien emokaloista risteytettyä sekakantaa. Luontaista lisääntymistä on siellä täällä rakentamattomissa sivujoissa.

Lähde: Rktl.fi

Vuoksen vesistön taimenet

1 Pielisjoki, 2 Lieksanjoki, 3 Kermankoski, 4 Partakoski

Vuoksen villiä taimenta ovat haitanneet voimat, veden likaantuminen ja ylikalastus. Kutu onnistuu paikoin, mutta taimenkannat ovat sekoittuneet.

Lähde: Rktl.fi

Palauta kalasta löytämäsi merkki!

Mikäli pyydystät kalan, jossa on Carlin-kalamerkki tai niin sanottu T-merkki, palauta se Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle. Palauttamalla merkin ja lomakkeen autat suuresti kalantutkimusta. Jokaisesta merkistä maksetaan viiden euron palkkio, ja jokaisella merkillä osallistutaan arvontaan.

Merkki ja tiedot lähetetään osoitteeseen:

RKTL

Merkki

5005751

00003 Vastauslähetys

Lomakkeen voi täyttää ja lähettää myös netissä osoitteessa www.rktl.fi (kala/kalavarat/kalamerkit). Mikäli lähetät merkin postitse, ilmoita ainakin pyyntipäivä ja -aika. Lisäksi on hyvä ilmoittaa kalan pituus, paino ja käyttämäsi pyydys. Yhteystietojesi avulla saat palkkion ja osallistut arvontaan.

Merkkilähetysten mukaan kannattaa lähettää suomenäyte. Ota puhtaalla veitsellä 10–20 suomua ja laita paperin, esimerkiksi leivinpaperin väliin.

Lisää ohjeita osoitteessa www.rktl.fi